

İnceleme planı:

- 1) Çevresi,
- 2) Kişiliği,
- 3) Psikolojisi,
- 4) Sosyolojisi,
- 5) Felsefesi,
- 6) ~~Fizik~~ Etkileri.

Baltacıoğlu'nun, yazılarda adı geçen illetler ve zehirlenmeler halinde yazılıları tehlikeli medeniyet tasvir edilecek. Bir de vilayet, ehl-i beyt, çarlar, din, dil, sanat v.b. işlerine yazılıları ayrılmış.

- a) İctimai Mektep'in prensipleri gerçekte, sosyal hayatın ana prensipleridir. Baltacıoğlu'nun ilk çalışmaları daha çok terbiye ile ilgilidir. Bu çalışmalar terbiyenin nasıl olduğunu ve ne olduğunu, hem de terbiyenin metodunu ortaya koymaktadır.
- b) İctimai Mektep prensiplerinin çitili konulara uygulanmasıyla

varolan sonuçlardır.

3) Kültür, medeniyet, milliyet üzere-
 lindeki çalışmalar. İctimai ha-
 yatin beş evrensel prensibini tesbit
 ettikten sonra; ictimai kuvvet-
 lerin, ictimai kurumların ~~asıl~~
 mahiyetinin anlaşılmasına sıra
 geleceği tabii idi.

4) Bunlardan sonra yapılacak iş;
 "Türkiye Nasıl Kalkınacak?"
 sorusunu sormaktır. Dil, Din, İsti-
 nat ulusal felsefenin temel
 ilkelerinin ~~çok~~ çok yakın taşular
 kural budur: Önce ulusal geleneklere
 doğru, sonra medeniyete doğru.
 Sosyolojinin bu görüşü doğrulaya-
 caktır sanıyorum. Araştırma
 yapmak gerektiriyor.

5) Böylece, Baltacıoğlu'nun çağrışmalarındaki yaratıcı öz yaka-
lanabilir.

Muhtelif sistemlerde, mezhep-
lerde yaşamak haksız ve talih-
sizat inkâm bulan fikir ve isti-
hatlar, o konuda, en mühim
meseler olarak kabul edil-
melidir. Her sistem "nedir?"
sorusuna yeni bir cevap verir. Bu-
tüm aykurluklara rağmen, gerçek
hakkındaki fikirleriniz telâkül
etmektedir. Her sistemin kendine
göre taşıdığı bir gerçek vardır.
Her sistem, kendisinin ^{onu} ortaya ko-
yan sahnen, ferdî mizacına göre
gelişir. Bu fikri mizac,

mâserî varlık üzgünde de açılca
 görülebilir. Felsefî temayülleri
 izah edecek olan asli zoruret
 ferdî bir mizacın uzvî temayülleri
 değil, mâserî bir mizacın mâserî
 temayülleri'dir. Felsefe sistemleri
 cemiyetin mizacından, daha doğ-
 ru su, bu mizacın temayülleri'nden
 önce çıkarılan asli manzumelerdir.
 Halbuki itimâî mizac tek tema-
 yül taşımaz, gerçek müstakil,
 yekpare ve uzvî bir telâkî halinde
 beliremeyince kendini ancak fel-
 sefe mezhepleri ve fukahaları be-
 listerecektir. Sistemler sübjektif
 eserlerdir. Çünkü gerçeğin objektif
 bir tetkikinin sonucu değildir.

Bu yüzden, filozofun ilk işi gerçek hakkında ilmin mutalalarına mü-
 haccaat etmektir. Gerçeği bütün ola-
 rak idrak etmek için bütüncü
 bir usul kullanmak gerekir. Bu dina-
 miks görüşün suuru hatsidir.
 Bunun akli zehli felsefi hatsi-
 dir. Bu hatsi zehasını belirtmek,
 metodla, termak yerinde olaca-
 k. O zaman tam bir gerçek id-
 rakinin mümkünlüğü. Sistemler ara-
 sindaki ihtilaflarda ortadan

kalkar.

6
 Bir sistem diğer sistemlerle
 birlikte daha geniş bir felsefenin hu-
 susi tecellileridir. Bu umumî fel-
 sefe, filozofun hemen bütün eser

lerinde gizli olan deruni bir hâmi-
 ledir. Bunu sezmesi gerekiyor.
 Bu maksada muvafık usul, yal-
 nız eseri parça parça görmek
 değil, parçaları, bilhassa zıt ve
 ayrı görünen parçalarla karış-
 lastıra karışlastıra tezatlar ara-
 sinda tecelli edecek ahengi kav-
 ramaktır. Filozofun felsefesi,
 tıpkı sanatkarın eseri gibi
 müphemden vazıha, kabadan
 inceye, hayalden hakikate gider.
 Öyle ise, inceleme yaparken, yal-
 nız ilk fikirleri değil, son fikir-
 leri de gözünde bulundurmak,
 kalbin tesiri altında vücutta gelen
 bu akül ve fikir hareketlerinin

haklarını vermek gerekir. Bir sisteme vücut veren yaratıcı manâ kadar, bizzat bu manâya vücut veren harici, keseni zaruretleri de ilim adamı sıfatıyla araştırmalıdır. Sistemleri bir filizler mecmuası gibi nazarı itibara almayıp evvelâ bir sistem ve bu sistemde ifade edilen hümetler olarak nazarı dikkate almak ^{onları} birinci derecede tarihî vakıalar hüviyetini gösterecektir. Bu vakıalar sayesinde, filozofun mensup olduğu cemiyetin ^{ve} tahkîkî hususundaki fikir cereyanlarını ve bu cereyanlar vasıtasıyla cemiyetin tahkîkî hususundaki istisablarını, hareketlerini bulmuş olacağız.

Fişlenecek yazılar :

a) Baltacıoğlu'nun yazdığı bütün yazılar konularına göre fişlenecek.
Mektupları da dahil.

b) Baltacıoğlu'nun yazdığı bütün yazılarda ~~kelimeler~~ adı geçen önemli kelimeler'in hangi yazıların neresinde geçtiğini göstererek fişler hazırlanacak.

Bu önemli kelimeler şunlar olabilir: Devlet, aile, teknik, bilgi (spekülasyon), ekonomi, hukuk, ahlak, morfoloji, terbiye.

En önemli kelimeler de şunlardır: Din, dil, sanat, milliyet, kültür, medeniyet, kalkınma, gelenek, ideal, örf, adet, törenler, görenek, şalvata.

- c) Baltacıoğlunun yazılarında adı geçen yazılar fişlenecek. Yazıda adı geçen yazarın bir eserinden söz ediliyorsa; eserin adıda bu fişlere yazılacak.
- d) Baltacıoğlunun çeşitli yazılarında sözü geçen kendi kitapları isimlerine göre fişlenecek.
- e) Şahsiyet, muhit, travay, randıman, inisiyasyon prensiplerinde sözü geçen yazılarda ayrıca fişlenecek.
- f) Baltacıoğlu hakkında yazılan yazılar fişlenecek. Baltacıoğluna yazılan mektuplar da dahil.

g) Türkiye'deki fikir hareketlerini açıklayan ve inceleyen yazılar fışlenecek.

ğ) Türkiye'de yayınlanan ve çeşitli sosyal kurumlarla ilgili bütün yazılar fışlenecek.

Din, dil, sanat, milliyet, kültür, medeniyet, kalkınma, gelenek, ideal, pörensiz konularıyla ilgili yazılar önemle fışlenecek.

h) ğ bölümündeki işler bütün dünyadaki yayınlar için yapılacaktır.

Okuduğunuz kelimeleri hiç unutmanamak isterseniz yapacağınız ilk iş okuduğunuz yazıların fizini çıkarmaktır.

Konunun ne olduğunu, yazının kim olduğunu bir karton üzerine yazıp saklayacaksınız. Tabii aradığınız zaman kolayca bulacaksınız. Tekrar tekrar yoklayıp okuyabilirsiniz. Bu fişleri biriktireceksiniz. Bir karta içinde ya da kartular içinde alfabe sırasıyla sıralayacaksınız. Böyle yüzlerce, hatta binlerce fişler meydana gelmiş karta kalınız olacaktır. Bundan ötürü günün birinde herhangi bir konu üzerinde tekrar düşünmek, yazı yazmak, söz söylemek

- 2 -

isteyini, gereğini duyduğunuz zaman bunları yazabilirsiniz. Sizinki . . . göz gibi bellek de insanı yanıltabiliyor. Fiş usulü ist. bu yanıltıcı önleyen kesin bir kontrol aracıdır.

Not almak da gerektir. Fiş bir kağıt ve işaretten ibarettir. Filân ko-
nunun filân yerde olduğunu gösterir. Öyle sözler, öyle adlar, öyle tarih-
ler vardır ki onlar unutulmak zorundadır. Oysaki her zaman için gereklidiler, hatırlanmalı-
dır. Bu gibi bilgileri bir akıld
defterine not etmek gerektir. Bunları her zaman için yanınızda, kütüp-
hanenizde bulduğunuz.

İş bununla da bitmez. Asıl not alma işine geçelim. Okuduğumuz eser psikolojiye dair bir eserdir diyelim. Yukarıda sözü geçen ufak notları da aldınız. Asıl önemli olan şey kitabın ana düşüncesi, özüdür. Yazar ne diyor, yazdığını ana düşüncesi, bütün düşüncelerinin var olmasına, meydana gelmesine sebep olan yaratıcı anlayışı nedir? Bunu arayıp bulmak gerekecektir. Bu yaratıcı kaynak bütün yazıda, eserde görülen düşüncelerin en soyut olanıdır. İşte bunu aramaya çalışacaksınız. Bunu bulup çıkarınca kendi dilinizle yazacaksınız. Bu iş yalnız bir not

-4-
 alma işi değildir, kafa işi, düşünce
 işidir. Çünkü biz; konuya tekrar
 tekrar dikkat etmek zorunda ki-
 rakur. Gözgezdirmek ile aklın
 aradığı büyük açıklık ancak
 böylelikle kapatılmış olur. Bu not-
 lar da İstüphanemizin bir yanında
 saklanacak, gerektiğiçe kullanılacak-
 tır.

Bunların dışında bir kitap yap-
 ma usulü vardır. Okuduğumuz, sak-
 lamak istediğimiz şey bir gazete,
 bir dergi yazısı ise kâğıt sakla-
 mız. İlk günden başlayarak bun-
 ları alfabe sırasıyla sıralamak
 gerektir.

1) Okuduğunuz yazıların fişini çıkarın; (Karton üzerine)

Konu:

Yazarı:

(Bu fişler alfabe sırasıyla sıralanacaktır)

2) Not fişler hangi konunun nerede olduğunu gösterir.

3) Onun için her zaman hatırlanmaz tutmanız gereken bilgileri, ana meseleleri bir not defterine geçirin.

3) Okuduğumuz yazının ana düşüncesi nedir? Yazar ne diyor, yazının ana düşüncesi, bütün düşüncelerinin barınmasına, meydana gelmesine sebep olan yaratıcı anlayışı nedir? Bu yaratıcı kaynak o yazıda, eserde götülen düşüncelerin en soyut olanıdır. Sonra bunu kendi diliyle yazarsınız.

4) Kesilen kısımları alfabe sırasıyla sıralamada getirin.

Bunlar müesseseler olmayıp, müesseselerin temayülledir. Sistemlerin bize gösterdiği şey, mefkûrelerin tehevüm halidir. Sistemlerin ifade ettiği şey, ictimai vicdanın derinliklerinde bürüncüde gelmekte olan ihtilâl-lerdir. Hatta filozofun tarihî rolünü hakıyla tayin edebil-mek için eserini yalnız cemiyetin müesseseleriyle değil, bir de muasır diğer filozofların eserleriyle mukayese etmek za-ruuridir. Zira çok her bir sis-tem mütekebbir olan diğer sis-temlerin tekâmül yolunda eserini tamamlayan, tashih, tadil veya teozin eden bir kuvvettir.

Filozof zamanının ictimai hayatı
 karşısında mevcut ve mümkün olan
 bir veya birkaç cereyan sezer ve bu
 ilk temastan aldığı ilham ile
 akıl ve muhayyile kâşanesine
 aadedt ederek sistemini kurar
 bir sanatkârda. Bu halde bir
 keere hakikatte olan ilk temas
 eserinin yalından ve tavanile enfüsü
 likten ibaret bir mahiyette olmasına
 mâni teşkil edebilir. Fakat bu
 hakikatler eksik kalan hakiki
 parçalar yerine hayali parçaların
 yerleşmesine mâni olmayacak -
 ter.

----- İhtisari Magaza yaklaşıyo -
 rum. Rastgele bir kitap alıyorum,
 okuyorum. - Bu kitabın kendine göre
 bir düzeni var. Bu düzeni size ne

maraya altında gösteriyorum:

1) Terbiye nasıl olmalıdır meselesiyle uğraşmıyor; terbiye nasıl olur meselesiyle uğraşıyor.

2) Olması gereken terbiyeyi arıyacak yerde, olmakta olan terbiyeyi anlatmaya çalışıyor.

3) Projeleri değil, olayları göz önüne getiriyor.

4) Önce terbiye olgusunun müspet, objektif bir tarifini yapıyor. Böylelikle terbiye olgusunu (tesir, terbiye, tahrik, telkin gibi) terbiye olmanın olgulardan ayırıyor.

5) Bu incelemeleri basarmak için tarihe, etnoğrafyaya, folklorla, istatistiğe başvuruyor.

6) Bütün zaman ve mekânlarda

yaşamı, olan terbiye olgusunu
morfolojik tiplere ayırıyor: Kaomî
terbiye, zuhî terbiye, millî ter-
biye gibi.

7) Sonra bu tipleri birbirine yak-
laştırıp karşılaştırıyor.

8) Böylelikle terbiye denilen
ictimai olgunun kanunlarını bu-
lup çıkarıyor.

9) Sonunda bu ilmin verdiği işlek-
ler altında tatbikat yapıyor.

Bu adam kimdir? Bir terbiye muhal-
fisi değil, bir terbiye alimi. . . .

Terbiye alimine iki misal: Durkheim
ve Fauconnet.

İkinci masadan henüz ayırlmıyorum.

Başka bir kitap daha alıyorum. Okuyo-
rum. Bu da bir ilim eseri. Arada yal-
nız şu fark var: terbiyenin tari-

hinden, kurumlarından, yetimâi es-
riminden değil, terbiye dan insan-
dan, bu insanın ruhundan, terbi-
yenin iç mekanizmasından bahse-
uyor.

Yukarıdaki iki alim sosyologtu;
bu alim psikolog!

- - - üçüncü masaya varalım.
Sıra ile, aldığım kitapların müel-
liflerini sayıyorum: Rabelais, Mon-
taigne, Rousseau, Kant, Pestalozzi,
~~Froebel~~ Froebel, Spencer, Tolstoy, Dewey.

- İkinci masaya ne yerleşmek is-
tiyoruz? . . . Terbiye davaları üze-
rine geniş bir tarih, etnografya, folk-
lor ve istatistik bilgimiz olacak. Sağ-
lık ve sağlam bir hükmü, mukaheme, ko-
dümlene zekâmız olacak. Sağlam bir
lise öğrenimini, çok sağlam bir de
üniversite teşekkülümüz olacak.

yollarca, öğrenmeden, bilmeden
 travaylar yapacaksınız
 Eğer üniversite profesörü
 olamazsanız, bu ilminizi hara-
 yamazsınız. Orijinal travaylarınızı
 yabancı dillere çevirmeyiniz,
 eseriniz kiler alır.

Üçüncü maddeye ne getmek isti-
 yordunuz? Büyük pedagoglar,
 büyük kasitlerdir. Pedagoji, dağın
 yaylaına çıkarsalar, oradan, insanda
 niden zahir varlığın sonuz evrim
imkânlarını seyre dalarsalar.

Genç adam; beni dinle! Şayet milli
 bir pedagoji dehasi taşıyorsan üçüncü
 maddenin üzerinde bomba duran bir
 yer var. Oraya fulamya çalıs! Stuzie
 yıl, dumayep pedagoji öğreten bir
 adamın öğüdünü dinle! Türk peda-

goji ananelerini araştırmakla işe
 başla! Türk felsefesini, Türk
 masallarını, Türk atasözlerini, Ned-
 retin Hoca fıkralarını incele!
 En ilkel Türk kabilelerinden en
 yeni Türk milletine kadar, Türk
 terbiye ruhunun değişmez coherini,
 yani Türk terbiye ananesini bu-
 lup çıkar! Bu ananenin millî olan
 felsefesini yarat! Türk olmayan,
 yabancı olan terbiye felsefesini
 bu ülkenin hariminden kov! Önem
 yerine millîsini koy!
 Ey Türkler! Devlette, ekonomide,
 dilde olduğu gibi, pedagojide de
 istiklâl ve egemenliğe kavuşa-
 lım.

Tarih bize felsefî sistemlerin de
 gitgide şahsi telâkî işi olmaktan
 çıkıp daha kolektîf bir bilgi,

kollektif bir spekülasyon bahsi olduğunu gösteriyor. Büyük felsefi çağların büyük eserleri tetkik edildiği zaman feylesofların şahsi ictihatlarna rağmen bu eserler arasında bazı derin benzerlikler, temas sahaları ve akrabalıklar görülür. Bu tesadüf ve tesanütlerin sebebi aynı devrin felsefi zaruretlerinden ileri gelir. Sanat ve ahlak tipleri gibi felsefe tipleri de vardır ve bunlar kollektif zaruretlere eseridir. Descartes, Kant ve Bergson gibi feylesoflar içinde türlü ihtilâf ve ictihat akımlarını toplayan göllere benzerler. Bu anlayışla aynı mede-

niyet içindeki felsefe tiplerinin değil, ayrı medeniyetlere mensup felsefe tiplerinin de mukayeseli tetkikini yapmak mümkündür. Paul Masson-Oursel'in kitabı bu mukayeseli etüde bir misâldir (La Philosophie Comparée, 1931.).

Rasyonalist zihniyetin ilk işi zekâyı bütün kabî elemanlardan, prenosyonlardan soymak, kustarmaktır.

Rasyonel zekânın ikinci has-
 sası hakikati bulmak için onun tabiatına en uygun gelen tekniği bulmaktır; yani yine teknik emsâlden ikinci bir hakikat aramaktır.

Rasyonel zekânın üçüncü hassesi hakikati dramya yâryan müsbet telâhîsi durmayıp mükemmelleş-
 ti mektir. Böylece ilim ve felsefe durmayıp değışen yeni hakikat-
 lardan daha yenilerine giden ze-
 kâlaradır.

Mistik düşünce, sezgi yolu ile, düşünmeden inanır, sonra bu inan-
 cına deliller tedarik etmek için muhakeme eder. Fojik düşünce evvelâ müşahade ve muhakeme eder, sonra inanır.

Modern mistik düşünce sezgi ile aklı telif ve ikisinin paralel hareket etmesini temin etmek ister.

Felsefe sistemlerini inceleyen bir insan, onlarla kilitli düşünür, duyar, işler gibi olur. Benliğini, kişiliğini onları yaratan filozoflarınınine ka-
estirir.

Filozofun psikolojisini ele alalım. İşte insan her şeyden önce bir organizma, ~~şey~~ biyopsikolojik bir varlıktır. Onun ~~anakkı~~ babadan, atalardan gelen bir veraseti, kalite vardır. Filozofun ilk alim yazısını yazan, işte bu biyopsi-
kolojik kalitedir. Filozof, sanatçı, ilim adamı, politikacı... kim olursa olsun, onun ilk alim yazısını yazan, işte bu biyopsikolojik kalitedir. O, hangi çığırın adamı olursa olsun, ne kadar çabalarsa çabalasın, bu alim yazısını bütünün si-
leniyecelidir. Onun bütün yaşamında, bütün davranışlarında, bütün duygularında olduğu gibi, eserlerinde de, bu ilk,

temel olusun işlerini göreceksiniz.

İnsan mizacı, yani biyopsikoloji ka-
bitundan ne etse kurtulamaz.

Şimdi konuyu biraz daha açalım.

İnsanın yaratılışında ne gibi özellik-
ler vardır ki ister istemez bunları
felsefesine, sanatına, bilimine, poli-
tikasına sokacaktır? İşte asabîlik,
demevîlik, kenfacîlik sözleriyle anlat-
mak istenilen bütün yaratılış, mizac,
tıpleri bu işlerde kendini göstere-
cektir. Bu anlayışla, Baltacıoğlu'nun,
çalışmalarında bu türlü kurtulamadığı
"biyopsikoloji özellikleri incelenebilir,
aranabilir.

Filozofun, sanatçının ~~bu~~ ruh ya-
pısında bir de toplumdaki gelen işler
var. Bunlar neledir? Sanatçının, filo-
zofun bağlı olduğu toplumun kurum-
ları. Bu kurumlar arasında din, dil, sa-
nat başta gelir. Bazı hımselerin sandığı

gibi, din bilim ilerledikçe geriliyen,
yerini pozitif bilgilere bırakarak dışarı
inançlar birikintisi değildir. Din
toplumun temel taşıdır. Çünkü bi-
lim, teknik, eğitim, devlet gibi ku-
rumların henüz bulunmadığı toplum-
larda din çok kuvvetli olarak bu-
lunmaktadır. Dil de öyledir. Dilsiz
topluluk yoktur. Her ayır toplu-
lukta ayır bir dil vardır. Dil yal-
nız bir konuşma aracı değil, toplu-
luğun kendisidir. Din gibi, dil gibi
sanata da en büyük yeri vermek gere-
kir. Sanatın bir lüks, raffine-
ment olduğunu sananlar yanlıyol-
lar. Bilim, teknik gibi ileri sosyal
kurumların henüz doğmadığı (bunların
hangi sebeplerden dolayı teşekkül ede-
ceği incelenmelidir) ilkel toplumlarda
din gibi, dil gibi sanat da vardır. Hem de
canlı olarak.

İste filozof, sanatçı her kişi evde
 üç ana kurumun dil, din, sanatın et-
 hisi altında kalır. Dünyaya geldiği
 gündüberi çevresindeki bu üç kurumun
 etkisini duyar, alır. Böylelikle sosyo-
 psikolojik soydan ikinci bir kalıt
 daha elde eder. Bu kalıt biyopsiko-
 lojik kalıtla birleşince onun kişi-
 liği (personalité) meydana gelir.
 Tarih bize göstermiştir ki insan ger-
 çekim bu ilmi kashından kendini
 kolay kolay kurtaramıyor. Bütünü
 kurtulmak ise onun elinde değildir.
 Sözün kesase insan yalnız kendi ben-
 liğinin değil, kolektif, kamul beh-
 liğinin de bir uyruğudur. Kişiliğin var-
 olabilmesi için gerçi ilk önce bir ben-
 lik ister. Ancak, toplundan gelen kamul
 benlik olmayınca kişilik kendili-
 ğinden var olamaz.

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerde İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu Koleksiyonu

BLTOZN0100107